

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ

Одлуком Наставно-научног већа Филозофског факултета у Београду, која је донета на XVII редовној седници, одржаној дана 29.03.2018, изабрани смо у комисију за оцену и одбрану докторске дисертације докторанда Немање Марковића, под насловом ЕКОНОМИЈА РАНОВИЗАНТИЈСКЕ МЕТРОПОЛЕ ЦАРИЧИН ГРАД: АРХЕОЗООЛОШКИ ПРИСТУП. Након што смо прочитали и анализирали текст дисертације подносимо следећи реферат:

Реферат о докторској дисертацији докторанда мастера археологије Немање Марковића

Основни подаци о кандидату и дисертацији

Немања Марковић рођен је 26.04.1988. године у Београду. Филозофски факултет – група за археологију уписао је 2008. године, а завршио 2012. године са просечном оценом 9.02 и стекао звање дипломирани археолог, одбравивши завршни рад „Сахрана коња из Другог аварског каганата са касноантичке некрополе Ушће код Обреновца“ (ментор проф. др Весна Димитријевић). На истом одељењу

наредне 2013. године уписао је мастер студије, које је завршио са просечном оценом 10, одбранивши мастер рад „Промене у експлоатацији животиња на рановизантијском налазишту Царичин град: остаци фауне из комплекса југоисточне угаоне куле Доњег града“ (ментор проф. др Весна Димитријевић). Докторске студије уписао је крајем 2013. године на Одељењу за археологију Филозофског факултета у Београду.

Током основних и мастер студија био је стипендиста Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. Од 2013. године запослен је у Археолошком институту у Београду, на пројекту „Процеси урбанизације и развоја средњовековног друштва“, финансираног од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (бр.177021) (руководилац др Вујадин Иванишевић). Почетком 2015. године стекао је звање истраживач сарадник.

Већ након завршене прве године основних студија практичан рад на материјалу омогућио је Н. Марковићу да стекне неопходно искуство за анализу скелетних остатака животиња са археолошких налазишта. Радио је на обради археозоолошког материјала са праисторијских (Баташево код Младеновца, Благотин код Трстеника, Ранутовац код Врања), касноантичких (Сирмијум, Давидовац–Градиште код Врања), раносредњовековних (Ушће код Обреновца, Велика–Хумка код Батајнице, Пионирска улица у Новом Бечеју), позносредњовековних (Градина–Трешњевица код Ивањице, планина Рудник, манастир Студеница) налазишта, и материјалу са Београдске тврђаве из касноантичког и нововековног периода. Учествовао је на теренским истраживањима манастира Иловице на Михољској превлаци 2010. године, средњовековних налазишта на планини Рудник 2010. и 2011. године, а од 2012. године члан је сталне екипе на Царичином граду и задужен за обраду археозоолошког материјала.

Током 2014. године, за потребе AHCR пројекта Cultural & Scientific Perceptions of Human – Chicken Interactions, учествовао је у креирању базе о скелетним остацима кокошака са археолошких налазишта у Србији. У оквиру студијског боравка финансираног од стране пројекта Српско – немачко – француска истраживања у области Царичиног града,

радио је током октобра и новембра 2014. године на прикупљању релевантне литературе за израду докторске дисертације у библиотеци Римско – германског централног музеја у Мајнцу (Römisch – Germanische Zentralmuseum – RGZM) у Немачкој.

Од 2013. године члан је Српског археолошког друштва и Међународног савета за археозоологију (International Council for Archaeozoology (ICAZ)). Био је члан организационог одбора на десетом скупу истраживачке радне групе за обрађену кост Међународног савета за археозоологију (ICAZ), који је одржан августа 2014. године у Народном музеју у Београду. Учествовао је као сарадник на припреми изложбе „Вотивне двоколице из Станичења код Пирота“, у организацији Народног музеја у Београду, 2015. године. Био је члан организационог одбора научног скупа посвећеног јубилеју шест векова манастира Павловац, који је одржан јула 2017. године у Младеновцу, и један од аутора изложбе „600 година манастира Павловац“. Као гостујући предавач одржао је неколико предавања студентима осмог семестра на Одељењу за археологију, Филозофски факултет у Београду. Такође је 20.11.2015. године одржао предавање по позиву на тему „Economy of Early Byzantine Metropolis Caričin Grad: Archaeozoological approach“ на археозоолошком семинару Универзитета Екс-Марсеј у Екс ан Провансу у Француској.

Објавио је 20 научних радова самостално и у коауторству, који су објављени у националним и међународним научним часописима, зборницима радова и као поглавља у монографијама. Учествовао је на 12 научних скупова, од тога четири национална и осам међународних. Уредник је зборника са националног скупа „600 година манастира Павловац“.

Предмет и циљ дисертације:

Докторска дисертација ЕКОНОМИЈА РАНОВИЗАНТИЈСКЕ МЕТРОПОЛЕ ЦАРИЧИН ГРАД: АРХЕОЗООЛОШКИ ПРИСТУП посвећена је истраживању економских и друштвених промена у 6. и 7. веку у рановизантијском царству, на примеру Царичиног града, на основу сазнања до којих се може доћи археозоолошким проучавањима. У раду

су обрађени остаци животиња из кула Акропоља и стамбених четврти на северном платоу Горњег града и у југозападном делу Доњег града, из две фазе живота града – старије (од оснивања око 530. године, до смрти цара Јустинијана I, 565. године) и млађе (середина 6. до почетка 7. века).

Ова дисертација представља прву из наше археозоологије везану за проблематику из касноантичког, односно рановизантијског периода.

Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Полазна хипотеза дисертације је да се производња хране у Царичином граду одвијала унутар и/или у непосредној близини насеља, чинећи га, у основи, самосталном економском јединицом и да је гајење домаћих животиња било усмерено, пре свега, на мале преживаре (овца и коза) и домаће свиње, с обзиром да се те врсте животиња могу држати на мањем простору унутар насеља.

Друга хипотеза је да су постојале разлике у исхрани становништва у Горњем и Доњем граду, односно, да су у овим деловима насеља живели различити друштвени сталежи, као и да су постојале разлике између две фазе насеља у економским стратегијама, као последица друштвеног раслојавања током економске деградације града.

Трећа хипотеза је да се економске и друштвене разлике могу установити и на основу таксономске разноврсности и процентуалне заступљености дивљих животиња, које указују на значај лова у две фазе живота насеља и за становништво Горњег и Доњег града.

У дисертацији се такође тестира хипотеза да се величина и процентуална заступљеност економски најзначајнијих домаћих врста (говечета, свиње, овце и козе) на Царичином граду мења у односу на римски и касноантички период, односно, да сточарство у ареалу овог рановизантијског града поприма одлике сточарства средњовековног периода.

Кратак опис садржаја дисертације:

Дисертација има 354 стране, велики број слика, табела и

графикана. Садржи 7 поглавља, опсежну библиографију, и прилог са табелама.

У првом поглављу (*Увод*), образложени су мотиви за бављење темом, предмет и циљеви проучавања, као и регионални и хронолошки оквир на који се односи тема дисертације. У овом поглављу су такође представљени предмет и циљ истраживања дисертације, образложене основне хипотезе од којих се пошло у истраживање и описане историјске прилике на простору Балкана током рановизантијског периода.

Друго поглавље (*Осврт на археозоолошка истраживања рановизантијског периода*) посвећено је прегледу постојећих сазнања о економији у рановизантијском периоду на основу археозоолошких података. Поглавље је подељено у потпоглавље у коме је дат преглед степена археозоолошке истражености по географским регијама (јужни део Апенинског полуострва, Балканско полуострво, Мала Азија и Левант, Египат и северна Африка), и потпоглавље у коме су дати историјски подаци који се односе на животиње у рановизантијском периоду и иконографске представе животиња.

Треће поглавље (*Царичин град*) посвећено је историјату археолошких истраживања Царичиног града и детаљном опису археолошких контекста из којих потиче археозоолошки материјал обрађен у дисертацији.

У поглављу *Методологија археозоолошких истраживања* описан је испитивани археозоолошки узорак и метод сакупљања. Образложен је протокол обраде, методе идентификације, квантификације и тафономске анализе археозоолошког материјала. Најкарактеристичније тафономске промене илустроване су примерима из анализираног археозоолошког материјала. Посебно су описане методе утврђивања индивидуалне старости и пола животиња, на основу којих је вршена израда старосних и полних профила, који су послужили за компарацију стратегија гајења и употребе животиња у Горњем и Доњем граду и у две фазе живота насеља. Наведене су морфометријске методе и параметри за утврђивање патолошких промена на остеолошком материјалу.

У поглављу пет (*Резултати*) приказани су резултати анализе археозоолошког материјала који потиче из различитих делова насеља и

фаза у животу насеља: Акропољ (куле Ц, Д, Е, Ф и Г), северна падина Горњег града (прва и друга фаза), укључујући и североисточно подграђе у другој фази и југозападна стамбена четврт у Доњем граду (прва и друга фаза). За сваки од поменутих делова насеља посебно су приказани таксономска заступљеност, заступљеност делова скелета и старосна и полна структура сисарске фауне, скелетни остаци птица и риба и тафономске карактеристике. Ово поглавље завршава се приказом резултата морфометријских анализа и анализа патолошких промена.

У седмом поглављу (*Дискусија*) разматрана је релевантност добијених археозоолошких података за интерпретацију економских прилика у Царичином граду и поређење са стратегијама експлоатација животиња у ширем контексту Царства.

У завршном поглављу (*Закључак*) аутор дисертације доноси закључке о свакој од тестираних хипотеза и дефинише разлике у стратегијама гајења животиња, значају лова и разлике у исхрани становништва у различитим деловима и фазама живота Царичиног града.

Дисертација је илустрована великим бројем прилога, укључујући карте са границама провинција и положајем налазишта у рановизантијском периоду, фотографија делова мозаика са представама животиња, ситуационих планова и детаља Царичиног града, фотографија анализираног материјала и графичких приказа анализа података (156 слика у тексту). Релевантни метрички подаци приказани су табеларно (11 табела). Подаци о висини гребена говечета, овце, козе, домаће свиње, коња и пса, на основу којих се величина животиња из Царичиног града може поредити са величином животиња са других налазишта и периода дати су табеларно (12 табела) у *Додатку*.

Остварени резултати и научни допринос дисертације:

Докторат Немање Марковића представља оригиналан научни допринос у области археозоологије. То је прва дисертација која је посвећена археозоолошкој теми из рановизантијског периода у нас. Да

би се дошло до одговора на постављена истраживачка питања у дисертацији је коришћен сложени скуп метода, а постигнути резултати истраживања значајно доприносе познавању овог важног периода у нашој прошлости.

Студија Немање Марковића показала је да је Царичин град представљао самосталну економску јединицу у погледу сточарства и експлоатације животиња, која је становништву које је живело у насељу обезбеђивала најважније намирнице у исхрани. Истовремено, остаци дивљих животиња указују да је практикован и лов на дивљач, а налази екзотичних врста животиња, као што су камиле, медитеранске и дунавске рибе и љуштуре морских мекушаца, да је Царичин град одржавао комуникацију са удаљеним деловима Царства. Установљене су разлике у квалитету исхране становништва Горњег и Доњег града, као одраз различитог статуса становништа. Ова студија дала је кључне податке за разумевање економије и стратегије привређивања на прелазу из антике у средњи век на простору северног Илирика, и показала да археозоолошка истраживања, традиционално везана за праисторијске периоде, имају велики значај за реконструкцију живота људи у прошлости и у историјским периодима.

Закључак:

Комисија закључује да је дисертација под насловом ЕКОНОМИЈА РАНОВИЗАНТИЈСКЕ МЕТРОПОЛЕ ЦАРИЧИН ГРАД: АРХЕОЗООЛОШКИ ПРИСТУП докторанда Немање Марковића урађена према одобреној пријави, и да је у питању оригинално и самостално научно дело.

Кандидат је потврдио своју квалификованост за научни рад, а својом дисертацијом понудио оригинално дело које ће дати вредан допринос научној мисли из области археозоологије, као и примене биоархеолошких метода проучавања у реконструкцији човекове прошлости.

У складу са анализом понуђеном у овом извештају, дајемо позитивну оцену и сматрамо да су се стекли сви услови да кандидат приступи усменој одбрани докторске дисертације. Стога, Комисија

предлаже Наставно-научном већу да докторанду Немањи Марковићу одобри јавну одбрану докторске дисертације под насловом ЕКОНОМИЈА РАНОВИЗАНТИЈСКЕ МЕТРОПОЛЕ ЦАРИЧИН ГРАД: АРХЕОЗООЛОШКИ ПРИСТУП.

У Београду, 11. мај 2018.

Чланови комисије:

др Вујадин Иванишевић, научни саветник
Археолошки институт

др Перица Шпехар, ванредни професор
Универзитет у Београду, Филозофски факултет

др Наташа Миладиновић-Радмиловић, виши научни сарадник
Археолошки институт

др Весна Димитријевић, редовни професор (ментор)
Универзитет у Београду, Филозофски факултет